

Игнатенко Николай Николаевич, доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики, Университет Григория Сковороды в Переяславе (08401, г. Переяслав, ул. Сухомлинского, 30)

E-mail: professorignatenko@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5713-7951>

Швец Андрей Андреевич – аспирант отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: malik_coop@iae.org.ua

Стаття надійшла до редакції 08.02.2021 р.

Фахове рецензування: 12.02.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Шпикуняк О. Г., Игнатенко М. М., Швец А. А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 97 – 111. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103096>

Shpykuliak, O.H., Ihnatenko, M.M. & Shvets, A.A. (2021). Kontseptualni otsinky realizatsii zasad inkliuzyvnoho rozvytku silskykh terytorii za uchasti ahrokholdynhovyykh intehrovanykh formuvan [Conceptual assessment of the implementation of the principles of inclusive rural areas development with the participation of agroholding integrated formations]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 97 – 111 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103096>

*

УДК 316.343.37:314.18

JEL Classification: R20; J43

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103111>

Г. І. САБЛУК

Виклики та можливі шляхи розв'язання проблем трудової міграції сільського населення

Мета статті – проаналізувати стан та визначити шляхи, які вказують на розв'язок проблеми трудової міграції сільського населення.

Методика дослідження. За теоретичний базис дослідження слугувала оцінка стану та тенденцій трудової міграції як основного і вагомого фактора життя сільських людей. Застосовано економічно-статистичні методи, які виступають складовими щодо спрямування ряду соціальних проблем в організації трудової міграції. За допомогою логічного та порівняльного методів окреслено шляхи розв'язання міграційної проблеми на сучасному рівні життя сільського населення.

Результати дослідження. З'ясовано, що міграція як феномен соціального розвитку є своєрідним виразником потреб та досвіду українського народу, що простежується у сфері праці та зайнятості сільського населення. Обґрунтовано потреби пошуку нових напрямів розвитку суспільства з одночасним забезпеченням умов підвищення життєвого рівня сільських людей. Вказано основні чинники впливу на стан трудової міграції, які на сьогодні вкрай необхідні для нормального життя, а тим більше для започаткування власного бізнесу. Визначено основні критерії вирішення питання стабілізації міграційних витоків, одночасно долаючи проблеми в економіці сільського розвитку.

Елементи наукової новизни. Запропоновано в частині визначення шляхів розв'язання проблеми трудової міграції, як ключовий елемент, підвищення значимості освіти, науки та набуття інноваційних навиків для забезпечення на сучасному ринку праці усталеного економічного зростання сільського населення.

Практична значущість. Доведено основні параметри створення умов працевлаштування сільських людей, зокрема молоді, на основі відповідних програм у протидії трудовій міграції. Оптимізовано підходи до визначення самооцінки життєвого рівня сільської людини та її бачення на перспективу. Бібліогр.: 22.

Ключові слова: трудова міграція; власний бізнес; мігранти; безвізовий режим; міграційні витоки; працевлаштування; освіта; сільське населення.

Саблук Ганна Іванівна – старша наукова співробітниця відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: esark@iae.kiev.ua

© Г. І. Саблук, 2021

Игнатенко Николай Николаевич, доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики, Университет Григория Сковороды в Переяславе (08401, г. Переяслав, ул. Сухомлинского, 30)

E-mail: professorignatenko@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5713-7951>

Швец Андрей Андреевич – аспирант отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: malik_coop@iae.org.ua

Стаття надійшла до редакції 08.02.2021 р.

Фахове рецензування: 12.02.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Шпикуняк О. Г., Игнатенко М. М., Швец А. А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 97 – 111. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103096>

Shpykuliak, O.H., Ihnatenko, M.M. & Shvets, A.A. (2021). Kontseptualni otsinky realizatsii zasad inkliuzyvnoho rozvytku silskykh terytorii za uchasti ahrokholdynhovyykh intehrovanykh formuvan [Conceptual assessment of the implementation of the principles of inclusive rural areas development with the participation of agroholding integrated formations]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 97 – 111 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103096>

*

УДК 316.343.37:314.18

JEL Classification: R20; J43

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103111>

Г. І. САБЛУК

Виклики та можливі шляхи розв'язання проблем трудової міграції сільського населення

Мета статті – проаналізувати стан та визначити шляхи, які вказують на розв'язок проблеми трудової міграції сільського населення.

Методика дослідження. За теоретичний базис дослідження слугувала оцінка стану та тенденцій трудової міграції як основного і вагомого фактора життя сільських людей. Застосовано економічно-статистичні методи, які виступають складовими щодо спрямування ряду соціальних проблем в організації трудової міграції. За допомогою логічного та порівняльного методів окреслено шляхи розв'язання міграційної проблеми на сучасному рівні життя сільського населення.

Результати дослідження. З'ясовано, що міграція як феномен соціального розвитку є своєрідним виразником потреб та досвіду українського народу, що простежується у сфері праці та зайнятості сільського населення. Обґрунтовано потреби пошуку нових напрямів розвитку суспільства з одночасним забезпеченням умов підвищення життєвого рівня сільських людей. Вказано основні чинники впливу на стан трудової міграції, які на сьогодні вкрай необхідні для нормального життя, а тим більше для започаткування власного бізнесу. Визначено основні критерії вирішення питання стабілізації міграційних витоків, одночасно долаючи проблеми в економіці сільського розвитку.

Елементи наукової новизни. Запропоновано в частині визначення шляхів розв'язання проблеми трудової міграції, як ключовий елемент, підвищення значимості освіти, науки та набуття інноваційних навиків для забезпечення на сучасному ринку праці усталеного економічного зростання сільського населення.

Практична значущість. Доведено основні параметри створення умов працевлаштування сільських людей, зокрема молоді, на основі відповідних програм у протидії трудовій міграції. Оптимізовано підходи до визначення самооцінки життєвого рівня сільської людини та її бачення на перспективу. Бібліогр.: 22.

Ключові слова: трудова міграція; власний бізнес; мігранти; безвізовий режим; міграційні витоки; працевлаштування; освіта; сільське населення.

Саблук Ганна Іванівна – старша наукова співробітниця відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: esark@iae.kiev.ua

© Г. І. Саблук, 2021

Постановка проблеми. Дослідження української міграції розглядається як основний і вагомий фактор життя людини, адже, виконуючи конкретну мету, міграція реалізує напрями прискорення людського розвитку, впливає на соціально-психологічний людський характер, розширюючи цим їхній світогляд.

Трудовій сільській міграції належить окрема роль, розгортаючи при цьому модифікаційні регулятори повсякденності українського сільського населення. Саме на цій основі виникає потреба пошуку нових напрямів розвитку суспільства одночасно із забезпеченням умов для підвищення життєвого рівня людей. А тому і економічна, і соціальна спрямованість міграційних процесів призводить до ряду соціальних проблем, перед якими постає людство [4].

Міграція як феномен соціального розвитку виступає своєрідним виразником регулювання економічної діяльності у сфері праці та зайнятості населення села. Саме в цій сфері глобалізація є причиною переходу соціально-економічних відносин для українців у нову якість, що спричинила ряд змін на національному та регіональному ринках праці, на втраті людського потенціалу та знищенні основ української сім'ї і вікових традицій. Ще раніше Іван Франко зазначав: „...придивляйтеся до щоденної нужди, в якій живе народ, і радьтеся, виправляйтеся, ставте міцні кордони не з багнетів, а з добрих порядків, з корисних для народу економічних і суспільних інституцій” [19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми трудової міграції, її соціально-економічна характеристика стали предметом досліджень багатьох науковців, адже в Україні протягом останніх років відзначаються масові міграційні потоки за кордон. Висвітлення такого впливового питання належить відомим науковцям, експертам, політологам та іншим дослідникам. Вагомим є внесок у дослідження трудової міграції таких учених, як О. Гринкевич, Н. Бортник [17]; О. Малиновська [9]; Н. Патики [12]; С. Пирожков [18]; У. Садова [10, 17]; К. Якуба [21] та ін.

Мета статті - проаналізувати стан та визначити шляхи, які вказують на розв'язок проблеми трудової міграції сільського населення.

Виклад основних результатів дослідження. Вільне пересування українцями через кордони в інші країни збіглося з часом, коли в нашій державі значно знизився рівень життя сільських людей. Зростало безробіття. Глибокі структурні трансформації в економіці, перехід до ринкової економіки створили новий попит на товари з високою вартістю, такі як житло, побутова техніка, транспортні засоби, які вкрай необхідні для нормального життя, а тим більше для започаткування власної бізнесової справи [12].

На плечі сільських людей ліг тягар оплати послуг внаслідок деградації системи безоплатної освіти їхніх дітей та медичного обслуговування. Це теж один з основних стимулів трудової міграції на працевлаштування за кордон, що із 1990-х років набуло масового характеру [7].

У межах проєкту Міжнародної організації з міграції (МОМ), відповідно до даних дослідження, українці перебувають за кордоном в основному в таких країнах, як Польща, Росія, Чехія, Італія, Білорусь [10]. У зв'язку з великими масштабами міграції, за прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, населення нашої країни до 2031 р. скоротиться до 39,5 млн осіб [4].

Масову трудову міграцію українців і, зокрема, людей із сільських регіонів уможливила політика відкритих кордонів. Тобто надання нашій країні безвізового статусу практично значною мірою підтримує в позитивному плані мігрантів, а з іншого - лише збільшило трудову міграцію. Президент України В. Зеленський вважає трудову міграцію наших громадян до країн Європейського Союзу державною проблемою. Причина: „Тому що ми не створили конкурентних умов, не даємо заробітку, не даємо таких робочих місць, такої захищеності. І люди вибирають альтернативу” [4].

Для людей праці ефекти від міграційних схем можуть обернутися як позитивами, так і негативами в людському розвитку загалом, оскільки обидва напрями здійснюють прорив над соціальними проблемами. Адже не тільки рівень заробітку слугує аргументом виїзду українського жителя в пошуках кращої долі за кордоном, а ще важливішим аргументом виступає нестача перспективи, що значно пов'язана з розвитком української економічної діяльності на селі [4].

Водночас, за дослідженнями фахових джерел з міграції, люди, які не раз користувалися міграційними поїздками, володіють значно вищим рівнем людського капіталу, швидше можуть започаткувати підприємництво вдома, а також інші зміни при появі умов на таке господарювання [17].

Варто зауважити, що в Україні впродовж останніх років збільшується чисельність безробітних людей старшого віку, бо не знаходять місце прикладання праці.

Не менш важлива причина та, що немає досягнення рівності можливостей жінок і чоловіків на працю в Україні, про що наголосив голова Уряду України Денис Шмигаль на IV Українському Жіночому Конгресі „Від можливостей до реальних змін”, який відбувся 25 листопада 2020 р. „На жаль, у нашому суспільстві роботодавці все ще дискримінаційно ставляться до працівників-жінок. Міністерство юстиції зазначає, що лише в питанні заробітної плати це призводить до розриву в розмірі до 25 відсотків”.

Він наголосив, що необхідна серйозна робота щодо фактичного досягнення рівності можливостей жінок і чоловіків на ринку праці в Україні. На його переконання, так відбувається через поділ професій на чоловічі і жіночі, „декрет, вік, зовнішність і, навіть, через характер”. Ці наявні факти перешкоджають усім громадянам країни стати більш заможними, успішними та задоволеними своєю працею [20].

Що ж мотивує українців виїжджати на роботу за кордон? Насамперед це висока заробітна платня та умови роботи. Адже люди прагнуть жити, а не виживати, і тому міграція останніми роками має масовий характер.

Сьогодні виїзд за кордон на працевлаштування фіксується як явище поширене. Якщо 20-30 років тому це торкалося переважно західних регіонів, які межували з країнами Європи, то нинішній міграційний потік значно зріс. Все більше сімей відчувають розрив у відносинах між чоловіком і жінкою, а діти виглядають своїх батьків-заробітчанин, бо батько чи мати не на 8-годинній роботі, а восьми - чи більше місячної [16]. Проте жінкою править розум, що її діти повинні мати матеріально забезпечене дитинство і кращу освіту. Тому стають визначальними два фактори: яке виховання одер-

жують діти і чи не втрачений зв'язок з батьками, що, мабуть, найважливіше [15].

Люди, які вже були за кордоном не раз, пояснюють свої поїздки тим, що там пропонується робота для осіб будь-якого працездатного віку, хай навіть „чорна”, але ця робота знайдеться. Також українці готові вчитися, вивчати мову тієї країни, де існує робота, удосконалювати свої професійні та розумові здібності. Тому так помітні зміни в збільшенні обсягу довгострокової міграції, до якої вдається більше молодих людей [9].

Дослідження міграційних витоків показало, що основна сфера зайнятості українців за кордоном будівнича, це майже половина мігрантів. За тим ціниться робота домашніх служниць (найчастіше низькооплачувана жіноча робота), а ще - у сільському господарстві та торгівлі.

За дослідженнями міжнародного об'єднання організацій з боротьби з бідністю Oxfam переважно на жінку покладається догляд за рідними та дітьми - нелегка праця, яка в домашніх умовах абсолютно безоплатна [1]. Спеціаліст згаданої організації Крістіна Шалле Н. доводить, що не всі розуміють важкість такої роботи, адже „доглядати за кимось - українська складна праця”. Тому дослідження цієї організації унаочнюють, що така праця, як догляд, дуже недооцінена. За їхніми підрахунками, загалом у глобальному вимірі жіночий персонал витрачає щодня 12 млрд год на догляд за членами родини, тоді як за тарифами мінімальної заробітної плати в кожній окремій країні щороку це б відповідало 11 трлн дол. США.

Якщо виходити з оцінки за працю по догляду, то найчастіше потерпають жінки, які працюють за кордоном і отримують нижчу оплату порівняно з тією, що обіцяли. Трапляються випадки, коли мігрантам пропонується важка робота, і не зовсім бажані умови проживання [14].

У міграційному процесі в середньому налічують від 3 до 5-ти млн українців. Лише приблизно 300 тисяч осіб повернулася в Україну, хоча точної інформації немає, адже значна частина мігрантів працюють за кордоном нелегально [7]. В основному повертаються в Україну люди, які виявилися там незахищеними місцевим законодавством (нелегальні). Проте і вони й на своїй батьківщині першими втрачають роботу. Натомість пандемічна криза вагомо вплинула на пра-

цевлаштування в інших країнах, оскільки стало складніше перетинати кордон.

Багато українців з вищою освітою, які прагнуть знайти себе вдома і бути забезпеченими, стають типовими мігрантами (середній вік 20-35 років) – і чоловіки, і жінки. Також деякі хочуть просто залишитися за кордоном на триваліший період. Майже кожний четвертий мігрант прагне працювати в Польщі і мати посвідку на тимчасове перебування [6].

Так, за 2019 р. дозвіл на проживання на території ЄС отримало 757 тисяч громадян України, з них 87% прибули на роботу до Євросоюзу. Серед нелегальних мігрантів у країнах ЄС громадяни України посідають третє місце, і дев'яте – серед отримувачів „Блакитної карти”, яка дає право на роботу в Німеччині [7].

Найважче тим українцям, які без освіти, без роботи і їхати їм нікуди, а вдома не знаходять для себе відповідного місця. Звичайно, віддзеркалювання людських настроїв вимальовує безрадісні перспективи в рідних місцях і переконує врешті-решт, що в інших країнах вищі якості життя та є більший попит на робочу силу.

Тож поведінка кожної людини в житті залежить фактично від власної оцінки умов, в яких вона проживає (регіон, соціальний стан), і самої себе, бо вибирати треба між своїми здібностями, рисами характеру та наявності можливостей. Саме низька оцінка власного життя, поточної ситуації в Україні та за відсутності віри у найближчі зміни утворює людину в бажанні виїхати за кордон (53,5%), і тільки 16% сподіваються, що все в їхній країні налагодиться [18].

Нині в суспільстві складається основа для поширення своєрідних закликів на еміграцію (трудова, освітню, стаціонарну), формуючи при цьому певний тренд на виїзд за кордон, особливо серед освічених верств населення. Значна частина українських мігрантів для своїх друзів формують уяву міграції як виправдане соціальне рішення, що допоможе підняти матеріальний та соціальний статус. Проте небезпека криється в тому, що українці визначаються у згоді на виїзд загалом через причини загальної низької оцінки ситуації, що склалася в Україні. Це найбільш тривожний сигнал при визначенні суспільних мотивів.

Відтак трудова міграція зараховується до основних чинників знелюднення та „старін-

ня” українських сіл. Якщо за межами сільських поселень у 2001-му працювали 25,6% селян, то уже в 2014-му ця цифра зросла до 54,9%, з яких 12,7% працювали за кордоном [2]. Також очевидно те, що ця міграція має незворотний характер, адже людей стимулюють і тримають кращі закордонні соціально-економічні та побутові умови, і це їхнє рішення. Серед трудових мігрантів переважає чоловіча стать (понад 40%) віком 30-44 роки, зазвичай вихідці із західних областей країни, 41% з яких мають середню освіту, 36% – вищу [9].

Українські сільські регіони зазнали великих змін у характері сільськогосподарського виробництва. Нині високоефективна техніка обробітку землі більше не потребує праці людини та її рук. На сезонні роботи залучається наймана праця, але її мало, в основному це праця іноземців. Сільське населення втратило економічну платформу для повсякденного життя і для свого існування вдається до тих змін, які створюють умови. Основні міграційні потоки потягнулися із сіл у міста, а для більш соціальної інфраструктури – за кордон [2].

Сьогодні українські села знаходяться у сумі та розпачі. Сільські вулиці стали глухими і безлюдними, а вздовж вулиць невимовним пригнітком схилені порожні садиби: люди або покинули світ і відійшли у вічність, або виїхали з села... „Хата в селі залишається незахищеною. Бо за всіма отими інструкціями, нормативами, допусками, писаними і неписаними правилами, а відтак і за законом вона приречена на прогаш, на беззахисність. Не стоїть же питання, як цій хаті допомогти, а навпаки: що із неї можна іще винести. І в цьому трагедія сільської хати...” – це дослідження українського публіциста В. Кривого [6].

За висловами О. Корнієнка, лідера партії „Слуга народу”, „село в Україні повинно мати такий вигляд, як скажімо в Швейцарії, Данії чи Люксембурзі... Ідеальний асфальт, охайні будиночки, великі супермаркети, транспорт – за розкладом”. Проте українців стає все менше й менше, і це реальний фактор. За офіційними даними – 42 млн осіб, за оцінками експертів – 35 млн осіб. Дані Держстату надають таку цифру: за останні 15 років з мапи України зникли 426 сіл, обезлюдненими стали ще 369 сіл, а 22 тис. сіл налічують менше 1 тис. осіб. Життєвий рівень селян поступово падає, селянство стає

незахищеним і це призвело до того, що трудова міграція заволоділа своєрідною реакцією людей на стан їхнього життя [5].

Висновки. Очевидно те, що вирішити питання стабілізації міграційних витоків, долаючи одночасно проблеми в українській економіці, можна тільки завдяки створенню нових зон захисту людської праці. Так, у січні 2021 р. український уряд схвалив виплати допомоги трудовим мігрантам, які повертаються в рідні українські місця [3]. Ці кошти виділятимуться для ведення власного бізнесу. Пропонується виділити з бюджету 108 млн гривень. Одна з головних умов така, що отримувач має інвестувати у справу і свої кошти не в меншій сумі, ніж видає держава. Це повинно стати для людей стимулюючою підтримкою. Проте виділені з бюджету суми передбачаються всього на 720 осіб і при додатковій умові, що людина повинна була працювати в минулому в Україні 10 років, сплачувати податки, тоді вона не буде повертати цю суму державі. За даними В. Воскобойніка, президента Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування, молодь аж ніяк не зможе скористатися такими послугами, і це мабуть буде точкове рішення, а швидкого повернення мігрантів не очікується. Тому, на наш погляд, потрібні більш продумані шляхи підтримки державних структур [3].

Опорою місцевих економік повинні стати фермери, фермерські господарства, що значно підніме рівень життя сільських людей, а на додачу - оживить сільську економіку введенням ринку землі як основного ресурсу, яким ще на сьогодні володіють селяни, цим самим підвищивши рівень їх оплати до рівня середнього по національному господарству.

Треба погодитися з висновками Олега Бахматюка, власника найбільшого агрохо-

лдингу, в тому, що уже зараз потрібно створювати умови для працевлаштування молоді, щоб через кілька років було кому працювати в Україні [22]. Потрібно створювати відповідні програми, які б протидіяли міграції. А в цьому повинні бути зацікавлені бізнесові структури - вдосконалення економічних стимулів, насамперед, для молоді.

На фоні усіх проблем на ключовий критерій має перетворитися значення освіти, науки, набуття інноваційних навиків, що на сучасному ринку праці забезпечить усталене економічне зростання й добробут українців.

Так, в Україні, за даними досліджень „Міграційні настрої студентів в умовах візової лібералізації” [5], серед бажаючих львівських студентів виїхати за кордон з метою отримання місця роботи найбільше по таких спеціальностях: комп’ютерні технології - 83,8%, хімія - 83,3, машинобудування та енергетика - 82,9, суспільні науки - 75,3%. Звідси перспективи інноваційного розвитку держави та трансформаційних змін в економіці стосовно здійснення невідкладних заходів мають бути досить швидкими і пріоритетними. Адже Україні нині вкрай потрібні високорозрядні працівники і спеціалісти для роботи на сучасному обладнанні й такі фахівці зможуть знайти роботу вдома.

Одним із зустрічних кроків є процес децентралізації, коли громади стануть базовими одиницями в новому адміністративному устрої і стовідсотково покриють територію України [5]. З’явиться фінансова можливість без будь-яких дотацій господарювати, бо для людей громада стане рідною домівкою і таким чином скорочуватиметься розрив між містом і селом у соціально-економічному розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Безоплатна жіноча праця - 12 мільярдів год щодня. Дослідження Oxfam. URL : <https://www.dw.com/uk/>.
2. Віхров Максим. Українське село: вимирання чи еволюція. 17.09.2018 р. URL : <https://m.tyzhden.ua/publication/219622>.
3. Войтюк Тетяна. Думка експерта. «Як зупинити трудову міграцію за кордон». 29.01.2021 р. URL : <https://suspilne.media/100630-ak-zupiniti-trudovu-migraciukrainciv-za-kordon-dumka-eksperta/>.
4. Горова С. До питання трудової міграції в Україні. Трудова міграція: український аспект. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4779:do-pitannya-trudovoji-migratsiji-v-ukrajini&catid=64&Itemid=376.

References

1. Bezoplatna zhinocha pratsia - 12 miliardiv hod shchodnia [Unpaid women's work - 12 billion hours a day]. Doslidzhennia Oxfam. Retrieved from: <https://www.dw.com/uk/> [In Ukrainian].
2. Vikhrov, Maksym (2018). Ukrainse selo: vymyrannia chy evoliutsiia [Ukrainian village: extinction or evolution]. Retrieved from: <https://m.tyzhden.ua/publication/219622> [In Ukrainian].
3. Voitiuk, Tetiana (2021). Dumka eksperta. «Iak zupynyty trudovu mihratsiiu za kordon» [Expert opinion. "How to stop labor migration abroad"]. Retrieved from: <https://suspilne.media/100630-ak-zupiniti-trudovu-migraciukrainciv-za-kordon-dumka-eksperta/> [In Ukrainian].

5. Корниенко О. Село асфальтированное: как превратить украинское село в европейское. *Украинская правда*. 07.11.2019. URL : <https://www.ppravda.com.ua/rus/columns/2019/11/7/7231257/>.

6. Кривий В. Д. Животоки: Публіцистика. Чернівці : Місто, 2006. 372 с.

7. Левова частка українських заробітчан і надалі залишається за кордоном. 03.04.2020 р. URL : <https://www.dw.com/uk/chy-povernutsia-zarobitchany-z-yes-v-ukrainu-cherez-koronavirus/a-52996263>.

8. Міграційні настрої студентів в умовах візової лібералізації (Опитування студентів НУ «ЛП» та НТУУ «КПІ») / І. Ключковська, О. П'ятковська, Ю. Марусик, В. Гойсан. Львів, 2017. 30 с. URL : <http://miok.lviv.ua/>.

9. Міграція в Україні: факти і цифри. 2016 / упорядник О. Малиновська. *Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні*. URL : https://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf.

10. Міграція в умовах трансформації раціональних ринків праці України: механізми регулювання : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені Н. І. Долішного НАН України»; наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. 263 с. (Серія: Проблеми регіонального розвитку).

11. Населення України. Трудова міграція в Україні. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.

12. Патица Н., Нартюк О. Стан і шляхи забезпечення зайнятості сільського населення в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 9. С. 42-52.

13. Роцина Н. В., Борданова Л. С. Особливості міграційних процесів у сучасних економічних умовах. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С. 32-36. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2017_1_9.

14. Слово і діло. Аналітичний портал. 11.01.2019 р. URL : <https://tv.suspilne.media/news/89560>.

15. Honcharova, S., Buriak, I., & Honcharov, A. (2018). Methodical approach to assessing the level of the households' livelihoods. *Economics of Development*, 17(4), 1-12. doi: 10.21511/ed.17(4).2018.01.

16. Український жіночий конгрес. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9_%D0%9A%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81.

17. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття : наукове видання / наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. 110 с. URL : <http://ird.gov.ua/irdp/p20190801.pdf>.

18. Українське суспільство: міграційний вимір : національна доповідь. Київ : / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2018. 396 с. URL : https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf.

19. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Т. 44. Кн. 2. Київ : Наукова думка, 1985. С. 313.

20. Шмигаль Д. Про дискримінацію жінок на ринку праці в Україні. Політика і суспільство. URL : <https://www.dw.com/uk/shmyhal-zaiavyu-pro-dyskryminatsiiu-zhinok-na-rynku-pratsi-v-ukraini/a-55721383>.

21. Якуба К. І. Жінки в трудовому потенціалі села : монографія. Київ : Аграрна наука, 1998. 280 с.

22. Якщо не буде програми про трудову міграцію, то за декілька років в Україні нікому буде працювати. Агрополіт, 28.06.2018 р. URL : <https://agropolit.com/news/8860-yakscho-ne-bude-programi-pro-trudovu-migratsiyu-to-za-dekilka-rokiv-v-ukrayini-nikomu-bude-pratsyuvati>.

4. Horova, S. (2020). Do pytannia trudovoi mihratsii v Ukraini na the issue of labor migration in Ukraine [Trudova mihratsiia: ukrainskyi aspekt]. Tsentr doslidzhen sotsialnykh komunikatsii NBUV. Retrieved from: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4779:do-pitannya-trudovoji-migratsiji-v-ukrajini&catid=64&Itemid=376 [In Ukrainian].

5. Kornyenko, O. (2019). Selo asfaltyrovannoe: kak prevraty ukraynskoe selo v evropeiskoe [Asphalted village: how to turn a Ukrainian village into a European one]. *Ukraynskaia pravda*. Retrieved from: <https://www.ppravda.com.ua/rus/columns/2019/11/7/7231257/> [In Ukrainian].

6. Kryvyi, V.D. (2006). Zhyvotoky: Publitsystyka [Lifeguards: Journalism]. Chernivtsi : Misto [In Ukrainian].

7. Levova chastka ukrainskykh zarobitchan i nadali zalyshaietsia za kordonom [The lion's share of Ukrainian workers remains abroad]. (2020). Retrieved from: <https://www.dw.com/uk/chy-povernutsia-zarobitchany-z-yes-v-ukrainu-cherez-koronavirus/a-52996263> [In Ukrainian].

8. Kliuchkovska, I., P'iatkovska, O., Marusyk, Yu., Hoisan, V. (2017). Mihratsiini nastroi studentiv v umovakh vizovoi liberalizatsii (Opytuvannia studentiv NU «LP» ta NTUU «KPI») [Migration attitudes of students in the context of visa liberalization (Survey of students of NU "LP" and NTUU "KPI")]. Lviv. Retrieved from: <http://miok.lviv.ua/> [In Ukrainian].

9. Malynovska, O. (2016). Mihratsiia v Ukraini: fakty i tsyfry. 2016 [Migration in Ukraine: facts and figures. 2016]. *Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii (MOM). Predstavnytstvo v Ukraini*. Retrieved from: https://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf [In Ukrainian].

10. Sadova, U.Ya., et al. (2019). Mihratsiia v umovakh transformatsii ratsionalnykh rynkiv pratsi Ukrainy: mekhanizmy rehuliuвання : monohrafiia [Migration in terms of transformation of rational labor markets of Ukraine: mechanisms of regulation: monograph]. DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni N. I. Dolishnoho NAN Ukrainy». Lviv (Serii: Problemy rehionalnoho rozvytku) [In Ukrainian].

11. Naselennia Ukrainy. Trudova mihratsiia v Ukraini [The population of Ukraine. Labor migration in Ukraine]. (2010). Kyiv : Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy [In Ukrainian].

12. Patyka, N. & Nartiuk, O. (2020). Stan i shliakhy zabezpechennia zainiatosti silskoho naselennia v Ukraini [Status and ways to ensure employment of the rural population in Ukraine]. *Економіка АПК*, 9, pp. 42-52 [In Ukrainian].

13. Roshchyna, N.V. & Bordanova, L.S. (2017). Osoblyvosti mihratsiinykh protsesiv u suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Features of migration processes in modern economic conditions]. *Економіка та держава*, 1, pp. 32-36. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2017_1_9 [In Ukrainian].

14. Slovo i dilo [Word and deed]. (2019). Analitichnyi portal. Retrieved from: <https://tv.suspilne.media/news/89560> [In Ukrainian].

15. Honcharova, S., Buriak, I., & Honcharov, A. (2018). Methodical approach to assessing the level of the households' livelihoods. *Economics of Development*, 17(4), 1-12. doi: 10.21511/ed.17(4).2018.01.

16. Ukrainyskyi zhinochyi konhres [Ukrainian Women's Congress]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9_%D0%9A%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81 [In Ukrainian].

17. Sadova, U.Ya. (2019). Ukrainska mihratsiia v umovakh hlobalnykh i natsionalnykh vyklykiv KhKhI stolittia : naukovе vydannia [Ukrainian migration in the context of global and national challenges of the XXI century: a scientific publication]. Lviv. Retrieved from: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190801.pdf> [In Ukrainian].

18. Ukrainyske suspilstvo: mihratsiinyi vymir : natsionalna dopovid [Ukrainian society: the migration dimension: national report]. (2018). Kyiv : Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. Retrieved from: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf [In Ukrainian].

19. Franko, Ivan. (1985). Zibrannia tvoriv u 50 tomakh. T. 44. Kn. 2. [Collection of works in 50 volumes. T. 44. Kn. 2.]. Kyiv : Naukova dumka [In Ukrainian].
20. Shmyhal, D. Pro dyskryminatsiiu zhinok na rynku pratsi v Ukraini [On discrimination against women in the labor market in Ukraine]. Polityka i suspilstvo. Retrieved from: <https://www.dw.com/uk/shmyhal-zaiavyv-pro-dyskryminatsiiu-zhinok-na-rynku-pratsi-v-ukraini/a-55721383> [In Ukrainian].
21. Yakuba, K.I. (1998). Zhinky v trudovomu potentsiali sela : monohrafiia [Women in the labor potential of the village: a monograph]. Kyiv : Ahrarna nauka [In Ukrainian].
22. Yakshcho ne bude prohramy pro trudovu mihratsiiu, to za dekilka rokiv v Ukraini nikomu bude pratsiuvaty [If there is no program on labor migration, then in a few years no one will work in Ukraine]. (2018). Ahropolit. Retrieved from: <https://agropolit.com/news/8860-yakscho-ne-bude-programi-pro-trudovu-migratsiyu-to-za-dekilka-rokiv-v-ukrayini-nikomu-bude-pratsiuvaty> [In Ukrainian].

Sabluk H. I. Challenges and possible solutions problems of labor migration of the rural population

The purpose of the articles is to analyze the state of affairs and identify ways that indicate a solution to the problem of labor migration of the rural population.

Research methods. The theoretical basis of the study was the assessment of the state and trends of labor migration as a major and important factor in the lives of rural people. Economic and statistical methods are used, which are components of the direction of a number of social problems in the organization of labor migration. Using logical and comparative methods, the ways of solving the migration problem at the current standard of living of the rural population are outlined.

Research results. It was found that migration as a phenomenon of social development is a kind of expression of the needs and experience of the Ukrainian people, which takes place in the field of labor and employment of the rural population. The needs of finding new directions of society development while providing conditions for raising the living standards of rural people are substantiated. The main factors influencing the state of labor migration, which today are extremely necessary for a normal life, and even more so for starting your own business. The main criteria for solving the issue of stabilization of migration sources, while overcoming the problems in the economy of rural development.

Scientific novelty. It is proposed to identify ways to solve the problem of labor migration as a key element, increasing the importance of education, science and acquiring innovative skills to ensure sustainable economic growth of the rural population in the modern labor market.

Practical significance. The main parameters of creating employment conditions for rural people, in particular young people, on the basis of appropriate programs to combat labor migration are proved. Approaches to determining the self-assessment of the living standard of a rural person and his vision for the future are optimized. Refs.: 22.

Keywords: labor migration; own business; migrants; visa-free regime; migration sources; employment; education; rural population.

Sabluk Hanna Ivanivna - senior research fellow of the department of social and economic development of rural territories, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)
E-mail: ecapk@iae.kiev.ua

Саблук А. И. Вызовы и возможные пути решения проблем трудовой миграции сельского населения

Цель статьи - проанализировать состояние и определить пути, которые указывают на решение проблемы трудовой миграции сельского населения.

Методика исследования. Теоретическим базисом исследования служила оценка состояния и тенденций трудовой миграции как основного и весомого фактора жизни сельских людей. Применены экономично-статистические методы, которые выступают составляющими по направлению ряда социальных проблем в организации трудовой миграции. С помощью логического и сравнительного методов обозначены пути решения миграционной проблемы на современном уровне жизни сельского населения.

Результаты исследования. Выяснено, что миграция как феномен социального развития является своеобразным выразителем потребностей и опыта украинского народа, что прослеживается в сфере труда и занятости сельского населения. Обоснованы потребности поиска новых направлений развития общества с одновременным обеспечением условий повышения жизненного уровня сельских людей. Указаны основные факторы влияния на состояние трудовой миграции, которые на сегодня крайне необходимы для нормальной жизни, а тем более для начала собственного бизнеса. Определены основные критерии решения вопроса стабилизации миграционных истоков, одновременно преодолевая проблемы в экономике сельского развития.

Элементы научной новизны. Предложено в части определения путей решения проблемы трудовой миграции, как ключевой элемент, повышение значимости образования, науки и приобретения инновационных навыков для обеспечения на современном рынке труда устойчивого экономического роста сельского населения.

Практическая значимость. Доказаны основные параметры создания условий трудоустройства сельских людей, в частности молодежи, на основе соответствующих программ в противодействие трудовой миграции. Оптимизированы подходы к определению самооценки жизненного уровня сельского человека и его видение на перспективу. Библиогр.: 22.

Ключевые слова: трудовая миграция; собственный бизнес; мигранты; безвизовый режим; миграционные истоки; трудоустройство; образование; сельское население.

Саблук Анна Ивановна – старший научный сотрудник отдела социально-экономического развития сельских территорий, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)
E-mail: esapk@iae.kiev.ua

Стаття надійшла до редакції 26.02.2021 р.

Фахове рецензування: 09.03.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Саблук Г. І. Виклики та можливі шляхи розв'язання проблем трудової міграції сільського населення. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 111 – 118. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103110>

Sabluk, H.I. (2021). Vykyly ta mozhlyvi shliakhy rozv'iazannia problem trudovoi mihratsii sil'skoho naselennia [Challenges and possible solutions problems of labor migration of the rural population]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 111 – 118 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103110>

* * *

Новини АПК

У 2020 році Україна помітно знизилла обсяги експорту агропродукції до ЄС – Микола Пугачов

Загалом 2020 року поставки вітчизняної сільгосппродукції до Європейського Союзу становили 6,7 млрд дол. США, зменшившись проти показника попереднього року на 10,7 %, поінформував заступник директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», академік НААН Микола Пугачов.

Причиною цього, пояснив він, стали як обмеження, пов'язані з пандемією коронавірусу COVID-19, так і деякі інші обставини, зокрема пташиний грип, через який Євросоюз вводив заборону на поставки української курятини. В результаті, минулого року відбулось скорочення кількісних і вартісних обсягів продажів всіх основних експортних позицій, за винятком соняшникової олії.

Товарна структура вітчизняних поставок до Європейського Союзу значною мірою повторює загальну. Понад 80 % у ній припадає на експорт зернових та олійних культур, жирів та олії, залишків переробної промисловості.

Цікаво, зауважив науковець, що Європейський Союз виступає головним ринком для збуту цілої низки агропродовольчих продуктів з України: риба і рибопродукти – 26 млн дол. США (62 % вартості закордонних продажів); яєчні продукти – 12 млн дол. США (64 %); мед – 115 млн дол. США (83 %); плоди і ягоди – 184 млн дол. США (77 %); ріпак – 949 млн дол. США (94 %); матеріали рослинного походження – 45 млн дол. США (96 %); соєва олія – 133 млн дол. США (59 %); макаронні вироби – 41 млн дол. США (76 %); консервовані помідори – 41 млн дол. США (75 %); соки – 50 млн дол. США (68 %); екстракти та концентрати з чаю і кави – 17 млн дол. США (53 %); дріжджі – 19 млн дол. США (76 %).

Минулого року Україні вдалося повністю вичерпати квоти на безмитні поставки до країн Євросоюзу меду, яблучного і виноградного соків, цукру, ячмінної крупи і борошна, консервованих помідорів, обробленого крохмалю, кукурудзи, м'яса птиці, яєць, обробленої продукції з зернових та крохмалю.

На відміну від 2019 року квоти на експорт пшениці і вершкового масла закрити не вдалося.

Протягом січня 2021 року українські компанії вже в повному обсязі використали квоти на мед та яблучний і виноградний соки, підсумував Микола Пугачов.

Пресслужба ННЦ «Інститут аграрної економіки»